

BOEKBESPREKINGS

Elke Dag in die Lig deur ds. M. J. Booyens, N.G. Kerk-Boekhandel, Posbus 245, Pretoria 0001, 421 bladsye, prys R6,50.

'n Bybelse dagboek deur 'n skrywer wat aan ons almal bekend is. Daar is 'n Skrifoordenking vir elke dag van die jaar en wel uit slegs een Bybelboek, nl. die Evangelie volgens Johannes. Die werk, wat getuig van deeglike Skrifverklaring, kan in die eerste plek nuttig gebruik word by die huisgodsdienste, maar kan ook dien as 'n bron vir elkeen wat 'n studie wil maak van die vierde Evangelie. Ook elke prediker kan daar nuttig van gebruik maak, want dit is vol prikkelende gedagtes. As Bybelse dagboek is dit sonder twyfel een van die bestes van sy soort in Afrikaans. H.A.L.

Tj. van der Walt: *Rol op jou moue! God se môre begin vandag*. Pro Rege, Posbus 343, Potchefstroom. 143 bladsye, harde band, R3,95.

Preekbundels verskyn vandag nie meer dikwels nie. Hier het ons 'n „ryp” bundel van iemand wat hom lank besig gehou het met die profetiese rede van ons Here Jesus (p. 82). Die tien preke is feitlik 'n kommentaar op Mark. 13, deurleef en verklaar vir vandag. So konkreet is die verwysings na 1975 en die gebeure van ons tyd, dat die preke *nou* gelees moet word. Predikante kan dit selfs bestudeer om ook weer gestimuleer te word vir „toepassing” (maar sal moeilik kan „repeteer” omdat die preke kenmerkend die stempel van die skrywer dra). Hier is die „leraar” aan die woord. Hy laat die milieu leef voor die leser — en hy laat ons vandag sien in die lig van God se môre (p. 101). As God uit SA padgee, dan moet u vlug en dan was u onbruikbaar (p. 77). Bring die „ontwikkelinge” in die wêreld en in SA ons daartoe om te vra wat ons moet doen? (p. 32). Bly sit ons as objektiewe toeskouers? (p. 40, 57). Was u al gevang en voor die hof omdat u 'n Christen is? (p. 52). Stort God se wêreld ineen omdat u wêreldjie ineenstort? (p. 100). Vir die gelowige is daar nie 'n wêreldnag nie (p. 115). Mark. 13 is 'n gids om die tekens van die tye te verstaan (p. 109) wanneer dit so helder en in direkte, eenvoudige en verstaanbare taal verklaar en toegepas word. B.S.

W. H. Velema, *Ethiek en Pelgrimage. Over de Bijbelse Vreemdelingschap*, Uitgeverij Ton Bolland, Amsterdam 1974, 103 bladsye. Prys R3,67.

Velema is 'n behoudende etikus wat nie huiwer om tog aktuele probleme onder oë te sien nie. Onder die tema van „vreemdelingskap” skryf hy 'n kort etiek omdat hierdie gedagte s.i. te veel vergeet word in die moderne etiek. Hy is bewus daarvan dat hy uit sekere kringe gekritiseer sal word, maar hy meen dat hy tog die

Bybel aan sy kant het. Die Skrif sprcek tog op talle plekke van die mens as vreemdeling op aarde.

Hy gee aandag aan Calvyn se gedagtes in die *Institusie* in hierdie verband („veragting van die teenswoordige lewe”) en, hoewel hy in breë trekke met Calvyn saamstem, oordeel hy tog dat Calvyn soms van te sterk uitdrukkinge gebruik maak. Ook die standpunt van W. Aalders, met wie Velema graag wil protesteer teen die tydsgees, vind hy te dualisties. Vir Aalders gaan dit tewens nie net om ’n vreemd wees aan die sónde in die skepping nie, maar ’n vreemd wees aan die skepping as sodanig. Ook Kuyper en Schilder kom ter sprake. Met die term „kultuurmandaat” het Velema moeite (p. 55).

Velema opponeer fel teen ’n goedkoop kontinuïteits- en sinergistiese gedagte nl. dat ons menslike (politieke en sosiale) arbeid uitloop op die voltooiing van die geskiedenis en die Koninkryk van God (p. 57).

Watter lewenshouding moet ’n Christen openbaar: antitese of solidariteit? Velema oordeel dat daar soms antitese en soms solidariteit moet wees; antitese is nie altyd gebode nie (p. 68). Vir milieuverbetering, byvoorbeeld, kan Christene saamwerk met ander (p. 65).

Die moeilike etiese probleem van „kompromis” word ook weloorwoë, veral vanuit die pastorale situasie-etiek, behandel. Omstandighede kan hier ’n belangrike rol speel (p. 81).

Ten slotte gee die skrywer aandag aan die vraag na die sin van ons menslike arbeid. Hy antwoord dat ons nie die nuwe wêreld kan opbou nie, tog kan ons deur ons arbeid „tekens” oprig van die nuwe wêreld (p. 91, 101). „De nieuwe wereld is niet van onze werken afhankelijk. Zij zullen wel op enige wijze in die nieuwe wereld een plaats ontvangen” (p. 92). Velema stem saam met Versteeg dat Openb. 21 : 24 en 26 nie sò opgevat kan word „als zou in het nieuwe Jeruzalem ‚de winsten der gemene gratie’ worden ingedragen” (p. 93). Ons kan trouens nie in die regverdigsleer die *sola gratia* en die *solo Christo* handhaaf om dan in die leer van die heiliging op sinergistiese standpunt te staan nie! (p. 94).

Velema wys liberalisme, wettisme en quietisme af (p. 98). Vreemdelingskap is vir hom nie ontvlugting nie, maar roepingsvervulling.

Velema bied in hierdie werk ’n veilige gids wat ons met vrymoedigheid kan aanbeveel. Tog het ons ’n paar vrae aan die outeur.

Ten eerste: Dit is m.i. heeltemal korrek om die lank verwaarloosde aspek van „vreemdelingskap” ook vir die etiek vrugbaar te maak, maar kan ons sê dat dit ’n „centrale notie” (p. 8), ’n „grondterm” (p. 11), die „uitgangspunt” (p. 9) van die etiek behoort te wees? Vreemdelingskap is ’n onmisbare *aspek* van die Christelike lewe, maar kan ons die hële etiek daaronder tuisbring? Mens sou byvoorbeeld met ewe veel reg die etiek kon benader vanuit ander gesigspunte soos: liefde, diens, lyde, oorwinning, vreugde, vryheid, vrede, geregtigheid ens.

Ten tweede: Velema is m.i. korrek in sy afwysing van ’n goed-

koop kontinuïteitsgedagte t.o.v. die eskatologie (p. 57, 91, 92, 93, 94, 97), maar dreig sy siening nie soms om aan die diskontinuïteitsdenke die primaat toe te ken nie? Ek dink aan die verklaring van Openb. 21 (p. 93). En tog kon hy andersyds beweer: „Deze schepping houdt niet op en verdwijnt niet in het niet. Deze schepping wordt herschapen” (p. 43).

Ten derde: Velema ontkom m.i. nie heeltemal aan 'n etiese dualisme as hy enersyds opmerk dat Christene met ander mag saamwerk t.o.v. milieuverbetering en allerlei saaklike en tegniese aangeleenthede (p. 65), maar dat hy andersyds noem dat samewerking in bv. die onderwys moeilik is vanweë lewensbeskoulike gesigspunte (p. 67). Geld lg. opmerking dan nie óók t.o.v. milieuverbetering nie? Is ons siening op die totale werklikheid met alles wat dit insluit dan nie lewensbeskoulik bepaal nie? Neutrale of bloot tegniese terreine bestaan tog nie?

Origens graag aanbeveel.

J.H.v.W.

Prof. dr. J. D. van der Vyver: *Menseregte*, Die Instituut vir die Bevordering van Calvinisme, P.U. vir C.H.O., Potchefstroom; 1974, 74 pp., prys nie gemeld nie.

Hierdie brosjure, wat as nommer 6 in die reeks *Brosjures van die Instituut vir die Bevordering van die Calvinisme* verskyn het, is volgens die Voorwoord „'n heel kort samevatting van die hooftrekke” van die skrywer se LL.D.-proefskrif, nl. *Die Juridiese Sin van die Leerstuk van Menseregte*, U.P., Oktober 1973.

'n Mens is die skrywer dankbaar dat hy sy lywige proefskrif (1 250 bladsye!) op hierdie wyse oorsigtelik en vir die breër publiek toeganklik gemaak het. Dank kom ook die I.B.C. toe vir die keurige en byna foutvrye uitgawe van hierdie belangrike brosjure.

Die belang van die werk lê in die nugter, gebalanseerde aanpak van die tema, in die regsfilosofiese uiteensetting van menseregte met inagneming van die Bybelse lig, en in die kritiese evaluering van die toestand in Suid-Afrika. Dit alles werk verhelderend en gee die leser 'n beter begrip van die buitelandse kritiek op sommige aspekte van die wetgewing in ons land.

Die skrywer toon aan dat die idee van natuurlike menseregte, wat die staat nie kan inkort (of ideëel gesien, nie behoort in te kort nie), 'n uitvloeisel van die regsfilosofie van die 17e eeu is en oorspronklik deur John Locke geformuleer is; dat dié teorie gekoppel is aan die natuurregsteleer maar dat die moderne humanisme die natuurreg versubjektiveer en alleen oog het vir die inherente en universeel geldige aansprake wat die mens het. Die natuurregsteleer het in die 19e eeu onder invloed van die positivisme in onguns geraak maar het na die Tweede Wêreldoorlog 'n nuwe opbloei belewê. Tiperend van die jongste variasies op die tema is dat die objektiewe en onveranderlike van die natuurreg misken word en voorkeur gegee word aan die gedagte van 'n „natuurreg met wisselende inhoud”. Prof. Van der Vyver toon aan dat die humanisme tot hierdie relativisme moes kom omdat dit „nie 'n vaste anker bied vir die fundering

van onveranderlike prinsipes nie" (p. 16—17).

'n Mens se eerste reaksie as gelowige, so meen die skrywer, is om die teorie van natuurlike menseregte as humanistiese onsin te verwerp. Maar hiermee sou ons die kind met die badwater weggooi. As calvinistiese filosofe soos Dooyeweerd, Hommes en Stoker ook praat van natuurlike (of „kreatuurlike" of „God-gegewe") aansprake of regte wat die mens het, dan moet ons stil staan en luister. Via 'n baie beknopte (en soms moeilik volgbare) oorsig oor die standpunte van bogenoemde drie wysgere, tesame met versigtige kritiek, kom die skrywer tot 'n positiewe uiteensetting. Hy onderskei eers tussen juridiese kompetensies, regte en bevoegdhede en vra voorts watter van hierdie kompetensies, regte en bevoegdhede van 'n persoon besonderlik as „menseregte" bevoorreg moet word. Die antwoord op hierdie vraag is m.i. nie duidelik nie en gevolglik ook nie bevredigend nie. Die skrywer meen dat ons die moderne humanisme kan toestem op die punt dat „geen aanspraak van die mens vanself en noodwendig universeel geld nie" (p. 26).

Maar die fundering van die uitspraak is anders as by die humanisme en lei nie tot relativisme nie. Prof. Van der Vyver verduidelik soos volg: „God het met die skepping *in beginsel* menseregte (naas ander regsbeginnels) voorsien en dit aan diegene met 'n regsvormende kompetensie oorgelaat om daardie beginsels tot geldende regsnorme en subjektiewe aansprake te positiveer. Dat daar by die positivering van menseregte speelruimte vir variabiliteit bestaan, staan vas, maar dit is ewe seker dat die regsvormende orgaan in dié verband aan onveranderlike struktuurbeginnels gebonde is en daarom nie willekeurig kan optree nie" (p. 26). Die skrywer noem (in aansluiting by die filosofie van Dooyeweerd) vyf groepe regsbeginnels waaraan die positieverder van regte en regsnorme gebonde is en toon ten slotte met 'n voorbeeld aan dat die regssubjektiviteit van 'n persoon op die strukturele regsbeginnel berus en as sodanig 'n noodwendige geewe in elke empiriese regstelsel is. „Dit wil sê dat dit 'n noodwendige uitvloeisel van die struktuur of wese van die mens *qua* mens is dat hy as subjek (en nie as objek nie) in die regsverkeer optree, dat die mens nooit tot louter regsobjek gedgegradeer kán word nie en dat byvoorbeeld die Romeinsregtelike premisse dat die slaaf 'n regsobjek is van 'n fiksie uitgaan wat as sodanig nie met die empiriese regswerklikheid van die Romeinse reg self korrespondeer nie" (p. 29). Die vraag is of die regsbeginneis vrywillig deur die gelowige erken kan word en of dit ontiese beginnels is waaraan geen regspositieverder kan ontsnap nie (vgl. die „empiriese regswerklikheid van die Romeinse reg"). Indien menseregte net in beginsel gegee is en dus eintlik 'n blote formele *dat* is (*dat* die mens as mens regte het) terwyl die materiële of inhoudelike *wat* geheel van die omstandighede afhang (*wat* die reg van die mens as mens is), dan is dit 'n vraag of ons aan die relativisme ontkom. Dat daar variasie in regte en bevoegdhede na gelang van omstandighede kan wees, is duidelik, maar die vraag bly tog of hierdie variasies gebaseer is op basiese materiële regte en bevoegdhede wat die mens het en of dit bloot uit 'n formele prinsipe vloeï en deur die omstandighede inhoudelik bepaal word. Spreek die

Skrif nie veel meer konkreet nie en kan die gedagte van die mens as beelddraer van God en ook die tweede tafel van die dekalooie nie die pad aandui vir 'n nadere presisering van menseregte nie? Soms kry mens die gevoel dat die obskure gedaante van die Aristoteliese *potentia — actus* ons deur die blare van die calvinistiese boom verloor.

Die neerslag wat die idee van menseregte in ouer en resente staatsregtelike dokumente en aktes bevat, is insiggewend. Die impasse waarin 'n land soos die V.S.A. met sy leer van „preferred freedoms” beland, word mooi aangetoon.

Van besondere belang is die bespreking van die beskerming wat menseregte in Suid-Afrika geniet. 'n Akte van menseregte ontbreek in die Suid-Afrikaanse reg, en, sê die skrywer, „die verskering dat byna al die fundamentele regte wat gewoonlik as mense-regte aangedien word deur middel van privaat- en strafregtelike sanksies ‚ten volle gehandhaaf’ word... kan egter hoogstens met die tong in die kies gesê word” (p. 47—48). Die skrywer toon dan aan hoedat die gelykheidsbeginsel deur verskillende wette ingeperk word op grond van geslag, politieke oortuigings en ras; ook hoedat substantiewe en prosesuele menseregte ingekort word. Basiese mense-regte kan ook in ander lande ingekort word indien die gemeenskaplike belang dit vereis. Dit word dan gedoen deur regsvoorskrifte. In Suid-Afrika word dit egter gedoen deur statutêre bepalinge. „Dit wat in wese ‚ongewone’ noodreg moet wees, het in Suid-Afrika die ‚gewone’ landsreg geword” (p. 69). Behartigenswaardig is ook die skrywer se waarskuwing dat die stelreël wat in ons land geld: *salus reipublicae suprema lex* in die verlede al dikwels groot ongeregtigheid verberg het en maklik in die rigting van staatsabsolutisme kan lei.

Die werk sluit af met 'n aantal positiewe aanbevelings w.o. die plasing van 'n menseregte-akte op die wetboek (wat in hoofsaak die prosesuele regte statutêr sal verskans), die bekleding van 'n Suid-Afrikaanse hoërhof met toetsingsbevoegdheid t.o.v. parlamentswette en die hersiening en kodifisering van die hele terrein van misdade teen die staatsgesag. Op dié wyse moet daar in ons reg ruimte kom vir die erkenning van menseregte, want die besondere verdienste van die leer van menseregte is „dat dit die aandag gevestig het en gevestig hou op eties-gefundeerde prinsipes wat in die positiewe reg verwerklik behoort te word” (p. 74).

'n Lesenswaardige en stimulerende brosjure.

L. F. Schulze.